

Spredning av fremmede arter - amerikamjølke

Christian Pedersen og Gunnar Engan

På global skala er spredning av fremmede arter ansett som en av de største truslene mot naturmangfoldet. Også i Norge er spredning av fremmede arter en stor trussel mot arter og naturtyper. Gjennom karplantedelen av landskapsovervåkingen til Skog og landskap har vi muligheten til å overvåke spredningen av fremmede arter i jordbrukslandskapet.

Bakgrunn

På Fastlands-Norge er det nå påvist 2241 fremmede arter. Av disse er hele 1719 karplanter, og karplantene er derved den klart største gruppen. Av de 821 artene av karplanter som er gitt en økologisk risikovurdering er 16 prosent vurdert i kategorien svært høy (SE) og høy risiko (HI) (Gederaas et al. 2012).

Flest fremmede arter er registrert i den sør-østlige delen av Norge med fylkene Oslo og Akershus, Vestfold og Østfold på topp. De fleste forekomstene finnes i naturtypen "konstruert mark", men også naturtyper knyttet til jordbrukslandskapet som kulturmark, åker og kunstmarkseng er naturtyper med høy andel av fremmede arter (Gederaas et al. 2012).

Som oftest er det mennesker som er årsaken til at fremmede arter kommer til Norge, enten gjennom aktiv import eller ved at artene ankommer som blindpassasjerer. Videre spredning er som oftest knyttet til arealer som er påvirket av menneskelig aktivitet. For å få en oversikt over spredningen og potensialet for spredning av fremmede arter, er det nødvendig med overvåking av organismene og av tilgjengelige leveområder.

Hvordan overvåke

Landskapsovervåkingen som drives av Norsk institutt for skog og landskap overvåker endringer i jordbrukets kulturlandskap (Dramstad et al. 2003). Overvåkingen er lagt opp slik at flybilder av de samme områdene tas med noen års mellomrom. Dette gjør det mulig å observere endringer i arealbruken over tid. Ved at man

samtidig registrerer endringer i plantesamfunnene på de samme arealene kan man se på sammenhengen mellom areal typer, arealbruksendringer og forekomst eller spredning av fremmede arter.

Dette studiet tar for deg spredningen av den fremmede arten amerikamjølke (*Epilobium ciliatum*), en art som er vurdert i kategorien svært høy økologisk risiko (SE) (Gederaas et al. 2012). Denne arten sprer seg både vegetativt og gjennom frøspredning og finnes nå over store deler av landet. Tilgangen på egnet habitat vil være avgjørende for videre spredning.

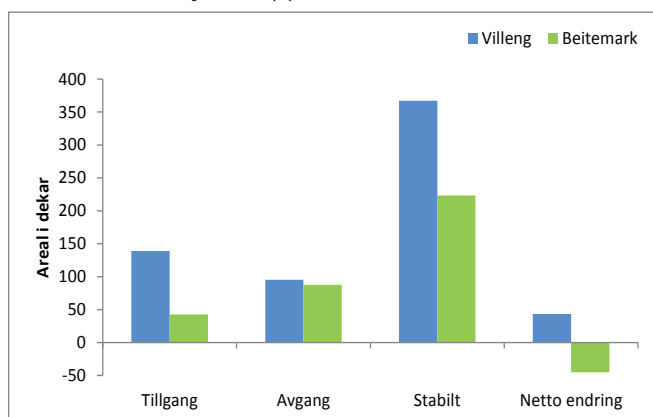
Amerikamjølke (*Epilobium ciliatum*) liker seg i litt fuktig miljø, og er hovedsakelig en grøfteplante i jordbrukslandskapet. Etter hvert har den blitt stadig vanligere i noe fuktig kulturmark, beitemark, villeng og åkerkanter, i og langs grøfter.
Foto: E. Michaelsen

Om det finnes sammenhenger mellom arealbruk og spredning av fremmede arter kan det være mulig å finne tiltak som på sikt kan hindre videre spredning. Karplanter har blitt registrert i 64 permanente analyseruter (64 m²) på 11 overvåkningsflater (1 km²) i Oslo og Akershus, Vestfold og Østfold i perioden 2004-2011. Rutene er plassert på vegetasjonstypene villeng (tidligere beitemark og dyrkamark i gjengroing, samt kantsoner og skrotemark) og beitemark. Disse areal typene, og da kanskje spesielt villeng, er typiske arealer for etablering av amerikamjølke.

En art i spredning

Tolkningen av flybildene viste at totalt areal av villeng for de 11 flatene økte fra 462 daa i 1998 til 506 daa i 2002/2003. For beitemark var det en reduksjon i areal fra 311 daa til 266 daa (Figur 1). Dette viser at leveområder som egner seg for etablering og videre spredning av amerikamjølke økte.

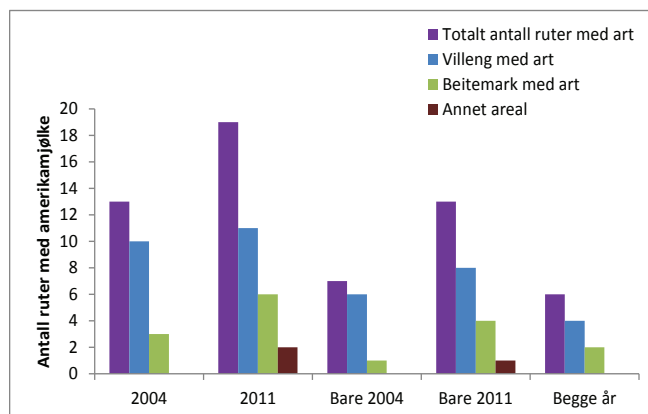
Av de 64 karplanterutene etablert i 2004, lå 34 på beitemark og 30 lå i villeng. I 2011 var antall karplanteruter på beitemark redusert til 29 mens antallet i villeng var fortsatt 30. Fire av rutene lå på areal som var grodd igjen til løvskog, og en rute lå på areal som var dyrket opp.

Figur 1: Oversikt over endringer i areal for arealtypene villeng og beitemark mellom 1998 og 2002/2003 på 11 overvåkingsflater.

Amerikamjølke ble registrert på 8 av de 11 overvåkingsflatene i 2004, mens arten ble funnet på 10 flater i 2011. 13 analyseruter hadde arten i 2004 mens den fantes i 19 ruter i 2011 (Figur 2). Som figuren viser, er det en overvekt av amerikamjølke i analyseruter funnet i villeng. Samtidig ser vi at det er en økning i forekomst på beitemark mellom 2004 og 2011, noe som tyder på at arten er i spredning også til arealer som den hadde begrenset utbredelse på i 2004. Dette understøttes av at bare 6 av analyserutene hadde arten begge år, mens den forsvant fra 7 analyseruter og dukket opp i 13 nye ruter i 2011.

Avstanden mellom analyseruter uten amerikamjølke og spredningsareal var større enn for analyseruter der arten forekom. Dette indikerer at analyseruter som ligger nærmere slike spredningsareal har større sannsynlighet for å inneholde arten. Allikevel var avstandene fra rutene til spredningsareal såpass store (over 500 meter) at det kan antas at det er tilgangen på egnede leveområder som er begrensende for tilstedeværelse og spredning av amerikamjølke og ikke avstand til slikt areal.

Figur 2: Oversikt over antall ruter som inneholder amerikamjølke i 2004 og 2011 og hvilke arealstyper de fantes på.

Konklusjon

Arealer som er egnet for spredning av amerikamjølke øker (villeng), mens det er en reduksjon i arealer i hevd (her representert med beitemark). Spredning observeres både ved at det observeres amerikamjølke i et økende antall analyseruter totalt (fra 13 til 19), men også ved at den i 2011 registreres i 13 analyseruter den ikke var i 2004.

Det var overvekt av amerikamjølke i analyseruter funnet i villeng, men det ble observert en økning i utbredelsen også på beitemark. Dette indikerer en økning i utbredelse, sannsynligvis som følge av økning i egnet habitat, men når arten først har fått fotfeste har den mulighet til å spre seg til andre arealstyper. Amerikamjølke forsvinner i noen ruter og dukker opp i andre, noe som tyder på at den hele tiden har tilgang på egnet habitat.

Siden avstand ikke synes å hindre spredning for denne arten, bør tiltak settes inn på de arealene som er ute av drift - nemlig villeng. Men for hissig spredningsarter som amerikamjølke, er det imidlertid utvilsomt mest effektivt å stanse dem allerede før de passerer landegrensen.

Litteratur:

- Dramstad, W. E., W. J. Fjellstad, og O. Puschmann. 2003. 3Q - Tilstandsovervåking og resultatkontroll i jordbrukets kulturlandskap. NIJOS. Rapport 11 / 03.
- Engan, G., C. Pedersen og W. E. Dramstad 2010. Fremmede arter i jordbrukslandskapet. Fakta 5 / 2010.
- Gederaas, L., T. L. Moen, S. Skjelseth, og L.-K. Larsen. 2012. Fremmede arter i Norge - med norsk svarteliste 2012. Artsdatabanken, Trondheim.
- Pedersen, C. og G. Engan, 2011. Karplanter i jordbrukslandskapet. Fakta 8 / 2011.